

14. Івченко А. О. *Тлумачний словник української мови* / А. О. Івченко. – Харків. : «Фоліо», 2002. – 541 с.

15. Тихомирова Л. В., Тихомиров М. Ю. *Юридическая энциклопедия* / Л. В. Тихомирова, М. Ю. Тихомиров ; Под ред. М. Ю. Тихомирова. – М. : 1997. – 526 с.

Дузінкевич Т. І. Співвідношення повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції з іншими правовими категоріями

У статті розглядається проблема співвідношення повноважень суду першої інстанції цивільної юрисдикції з іншими правовими категоріями, такими як підсудність, підвідомчість (юрисдикція) та компетенція.

Ключові слова: повноваження, підсудність, підвідомчість (юрисдикція), компетенція, функції суду.

Дузінкевич Т.И. Соотношение полномочий суда первой инстанции гражданской юрисдикции с другими правовыми категориями

В статье рассматривается проблема соотношения полномочий суда первой инстанции гражданской юрисдикции и других правовых категорий, таких как подсудность, подведомственность (юрисдикция) и компетенция.

Ключевые слова: полномочия, подсудность, подведомственность (юрисдикция), компетенция, функции суда.

Duzinkevych T. I. Relations between authorities of the court of first instance of civil jurisdiction and other legal categories

The article deals with the problem of relations between authorities of the court of first instance of civil jurisdiction and other legal categories such as jurisdiction, cognizance and competence.

Keywords: authorities, jurisdiction, cognizance, competence, court's functions.

Жорнокуй Ю. М.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ТА КОРПОРАТИВНИЙ КОНФЛІКТ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ: ДО ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

УДК 347.7

Встановлення змісту будь-якого поняття, за загальним правилом, здійснюється через його зіставлення з іншими суміжними категоріями. В контексті питання корпоративного конфлікту таке дослідження є необхідним з декількох міркувань. Насамперед, розмежування явищ виступає інструментом пізнання їхньої природи. Крім того, це дає можливість особі, яка застосовує закон, розпізнати проблемну ситуацію, що їй зустрічається, та підготу-

ватися до її вирішення [9, с. 38]. Нарешті, можна усунути різного роду неузгодженості та просунути у виробленні загальних, більш повних поглядів на відповідну категорію.

Кожен з учасників цивільних правовідносин має власні інтереси. Не є виключенням в цьому випадку й суб'єкти корпоративних правовідносин. При цьому інтерес є безспірним юридичним феноменом, якому лише в останній час почали приділяти достатню кількість уваги як в позитивному законодавстві, так і на рівні доктринальних досліджень [3; 5; 10; 11]. Розвиток корпоративних відносин, зміна у структурі власності корпорацій, взаємодія їх суб'єктів між собою і наявність прогалин чинного законодавства та інші фактори зумовлюють виникнення конфліктних ситуацій в корпоративних організаціях, що викликало до життя категорії «корпоративний конфлікт» та «конфлікт інтересів».

Законодавство України не містить визначення вказаних категорій, що має ряд негативних аспектів, пов'язаних з прийняттям рішень судами (господарськими судами) в справах щодо діяльності акціонерних товариств (далі – АТ) та інших суб'єктів господарської діяльності [14]. Такий стан справ, останнім часом, став предметом дослідження науковців. Питанням дослідження категорій «конфлікт інтересів» та «корпоративний конфлікт» займалися Я. М. Грітанс [6], А. А. Данельян [7], Д. І. Дедов [8], Ю. С. Поваров [12], К. В. Шимбарєва [16] та інші, проте в працях вказаних вчених не проведене розмежування між зазначеними поняттями. Саме різночитання зазначеної термінології, що використовується фахівцями в сфері корпоративного права, потребує дослідження співвідношення зазначених категорій.

Метою статті є встановлення співвідношення категорій «корпоративний конфлікт» та «конфлікт інтересів».

Відповідно до п. 3.3.2. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 року № 571 «Про затвердження Принципів корпоративного управління» конфлікт інтересів¹ – це розбіжність між особистими інтересами посадо-

¹ Також категорія «конфлікт інтересів» передбачена Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», у ст. 1 якого закріплено, що конфлікт інтересів – суперечність між особистими інтересами адвоката та його профе-

вої особи або її пов'язаних осіб та її посадовими (професійними) обов'язками діяти у найкращих інтересах товариства. Конфлікт інтересів може, зокрема, виникати, якщо посадова особа чи її пов'язана особа є стороною договору з товариством, бере участь в укладанні та виконанні договору як представник або посередник, отримує винагороду від товариства або від особи, яка є стороною договору тощо.

В правозастосовчій діяльності Великобританії, США, Франції та Німеччини не приділяється увага нюансам визначення конфлікту інтересів у законодавстві. У Великобританії і США суди виявляють наявність конфлікту інтересів для того, щоб визначити, чи повинні бути оспорюваними дії директорів у зв'язку з порушенням обов'язку, пов'язаного із проявом дбайливості або у випадку з порушенням більш конкретного обов'язку дотримання лояльності стосовно товариства. З метою перестрашування від появи нових видів конфліктів інтересів і кращого врегулювання питань, пов'язаних з непрямим конфліктом інтересів, суди уникають чіткого визначення вказаної категорії. Аналогічна ситуація має місце в Канаді, де ключове поняття «істотної зацікавленості» не визначене ні в законі, ні у судових рішеннях. У Європейському союзі Директива 2005 року містить поняття «істотний конфлікт інтересів», проте не дає йому тлумачення [2, с. 85].

З'ясуванням сутності конфлікту інтересів не полишені й наукові кола. Зокрема, має місце думка [15, с. 19], що конфлікт інтересів – це таке управління АТ, при якому порушується ієрархія корпоративних інтересів, коли від пріоритетів вибору внутрішньо-корпоративних управлінських рішень залежить дотримання або недотримання корпоративних інтересів окремо взятого АТ. Поясненням викладеного формулювання зазначеної категорії є твердження про те, що конфлікт інтересів – це ситуації вибору між інтересами корпорації в цілому та інтересом окремої групи суб'єктів, які приймають участь в акціонерних відносинах. Сут-

сійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [13].

ність «конфлікту інтересів», яка не завжди правильно розуміється керівниками і працівниками товариства, полягає не в самому факті порушення «корпоративного інтересу» на користь індивідуального або групового, а в можливості виникнення ситуації, коли постає питання вибору між інтересом корпорації в цілому та іншим інтересом. З метою уникнення такого «конфлікту» завдання корпоративного управління полягає у тому, щоб управлінськими, технологічними, організаційними засобами попередити ймовірність зміни ієрархії інтересів і цільових функцій учасників діяльності корпорації. З позиції вчень вказаного авторського колективу зрозумілим є те, що конфлікт інтересів розуміється як неузгодженість інтересів корпорації і будь-якої з груп суб'єктів-учасників акціонерних правовідносин.

О. М. Вінник не проводить різниці між категоріями «корпоративний конфлікт» і «конфлікт інтересів». Зокрема вченою зауважено, що конфлікти, які виникають у системі господарського товариства, попри їх різноманітність, мають спільні риси, а саме: виникають між учасниками корпоративних відносин – носіями корпоративних інтересів, що дає змогу говорити про особливий їх різновид – корпоративні конфлікти [4, с. 9-10]. Варто не погодитись із запропонованим підходом, оскільки аргументуючи віднесення до корпоративних конфліктів всіх конфліктних ситуацій в господарському товаристві виключно через суб'єктний склад, авторкою зміщуються і корпоративні конфлікти, і конфлікти інтересів, що є неправильним в контексті визначення їх об'єкту, оскільки об'єктом захисту в корпоративному конфлікті виступає суб'єктивне корпоративне право, тоді як об'єктом конфлікту інтересів є законний інтерес.

Б. Блек вважає, що категорію «конфлікт інтересів» доцільно вживати з метою визначення відповідальності членів органів управління перед товариством [2, с. 87]. В повному ступені не можливо погодитися в вказаним підходом, оскільки автором тим самим зміщується поняття відповідальності з конфліктом, який передує їй, але це не значить, що є всі підстави для її настання.

Відтак у сучасній науковій літературі присвяченій корпоративним правовідносинам все частіше вживається словосполучення «конфлікт інтересів», тобто мова йде про випадки, коли одна й та ж сама особа може мати два інтереси, які суперечать один одному, одним з яких є інтерес, який захищається правом, а задоволення іншого інтересу може нанести шкоду першому [8, с. 1], тобто специфіка «конфлікту інтересів» відображена у двох складових.

По-перше, у конфлікті власних (суб'єктивних) інтересів особи, яка одночасно є і акціонером, і посадовою особою в органах управління АТ. Практика свідчить, що акціонери можуть бути обрані і обираються до органів управління товариства. При цьому у них залишається особистий інтерес як у акціонера (отримати дивіденди, продати акції за більш високою ціною та ін.) і одночасно виникає інтерес як у посадової особи товариства (отримувати «бонуси» за прибуткову діяльність товариства). При цьому маємо справу із взаємовиключними інтересами, оскільки, наприклад, виплачуючи дивіденди акціонерам, товариство зменшує «бонусні» виплати менеджерам і т.д. Одночасно будучи і акціонером, і посадовою особою учасник товариства має можливість досягти одного з існуючих інтересів, тим самим не реалізувавши іншого інтересу. Фактично мова йде про конфлікт між власними (особистими) інтересами посадової особи АТ або її пов'язаних осіб та необхідністю (обов'язком) цієї (посадової) особи діяти в інтересах товариства, тобто має місце внутрішньоособистісний конфлікт.

Також, особа вважається такою, що діє з конфліктом інтересів, стосовно правочину з товариством у випадку, якщо вона або її афілійовані особи прямо або не прямо отримують фінансову (майнову) або іншу вигоду від такого правочину з товариством.

По-друге, у конфлікті зовнішніх (об'єктивних) інтересів осіб (наприклад, між міноритарними та мажоритарними акціонерами). Якщо суворо дотримуватися конструкції «конфлікт інтересів», то виникне потреба виключити з розгляду корпоративні конфлікти, за умови виникнення яких суб'єкти – сторони конфлікту

діють у власних інтересах. На думку О. Б. Агеєва [1, с. 84], найбільш характерним прикладом корпоративних конфліктів, у ході яких сторони конфлікту діють у власних інтересах, є конфлікти між акціонерами товариства. Проте, продовжує вчений, не варто конфлікти між акціонерами заганяти в ... логічну конструкцію «дія в інтересах третіх осіб», оскільки акціонери, як власники бізнесу, будуть діяти, перш за все, у власних інтересах. В цьому разі маємо справу з конфліктуючими інтересами різних груп акціонерів. Зокрема, міноритарні акціонери заінтересовані у виплаті дивідендів, що автоматично підвищує ринкову вартість належних їм акцій (акціонери мають два позитивні результати – отримують дивіденди та мають змогу продати акції за вищою ціною). В свою чергу, мажоритарний(-і) акціонер(-и) не мають зацікавленості у відповідній виплаті, їх прагнення – капіталізація майна товариства, яким вони фактично управляють. Відтак, в цьому аспекті мова йде про також про конфлікт інтересів, але вже про зовнішній конфлікт – конфлікт різних груп.

Наведене свідчить про необхідність дослідження поняття «конфлікт інтересів» у суб'єктивному (внутрішньоособистісному) розумінні, та об'єктивному (між особистісному) тлумаченні.

Іншою досліджуваною категорією є «корпоративний конфлікт», яким варто вважати правове відношення охоронюваного характеру, що виникає між суб'єктами корпоративних відносин в межах однієї корпорації, з приводу відновлення порушеного їх суб'єктивного корпоративного права та/або захисту законного інтересу.

Поняття «корпоративний конфлікт» передбачає врахування не лише конфліктів між акціонерами, але й, наприклад, конфліктів між органами товариства і акціонерами ... тоді відповідне поняття має більший ступінь узагальнення, ніж поняття «конфлікт інтересів» [1, с. 85]. Не погоджуючись з наведеним підходом значимо, що оскільки органи управління не є правосуб'єктивними особами, не мають власних корпоративних інтересів та суб'єктивних корпоративних прав, вони, відповідно, не можуть бути

й сторонами конфлікту інтересів чи корпоративного конфлікту. Стороною, у такому випадку, визнається саме товариство.

Якщо особи, чії інтереси конфлікують, намагаються їх задовольнити, то активізується механізм реалізації відповідних суб'єктивних прав: кожна з таких осіб, як правило, має вчинити реальні конкретні дії (фактичного чи юридично-фактичного характеру), щоб перетворити можливість (у даному випадку суб'єктивне право) в дійсність. Однак при цьому сфери можливої поведінки управнених осіб частково або повністю накладаються одна на одну, й обидві особи сукупно не можуть в повній мірі здійснити своє корпоративне право, а отже – задовольнити відповідний інтерес. Таким чином, конфлікт інтересів, опосередкований суб'єктивними корпоративними правами, завжди означає конфлікт прав. Останній, у випадку здійснення юридично значущих дій, може викликати корпоративний конфлікт. Наведене приводить до висновку, що конфлікт інтересів і корпоративний конфлікт, співвідносяться як причина і наслідок: де перше є однією з причин виникнення другого. Отже, маємо такий причинно-наслідковий зв'язок: конфлікт інтересів – накладення сфер можливої поведінки управнених осіб. Як тільки-но сторони, чії інтереси накладаються (є протилежними) вчиняють активні дії, направлені на їх задоволення виникає конфлікт між їх суб'єктивними корпоративними правами й зумовлює корпоративний конфлікт.

Так в генерального директора АТ, який одночасно є і акціонером цього товариства, може існувати (і як правило існує) конфлікт між інтересом його як акціонера та інтересом його як керівника виконавчого органу АТ. Якщо відповідна посадова особа вчиняє дії спрямовані на задоволення власного інтересу всупереч загальному корпоративному інтересу, чим порушує суб'єктивне корпоративне право решти акціонерів чи їх групи (наприклад, міноритарних акціонерів) це може викликати негативну реакцію з боку таких акціонерів, що, як правило, призводить до корпоративного конфлікту (за умови антагоністичного протистояння між генеральним директором та групою акціонерів). Відтак можна стверджувати, що, за колом осіб, конфлікт інтересів може мати як

міжособистісний, так і внутрішньоособистісний характер. В той час як корпоративний конфлікт має виключно міжособистісний характер, тобто виникає між двома чи більше особами.

Про наявність конфлікту інтересів свідчить будь-який фактор (зазвичай, хоча й не завжди, фінансовий), який може підштовхнути директора або посадову особу діяти на свою користь за рахунок товариства [2, с. 78]. І це є правильним, оскільки автор говорить про можливість вчинення активних дій. Коли ж такі дії мають місце та отримують протидію з боку інших суб'єктів корпоративних відносин, що має юридичну оболонку, мову необхідно вести про корпоративний конфлікт.

Відтак конфлікт інтересів має об'єктивний характер і не залежить від змісту дій учасників відповідних правовідносин, особливо коли це стосується матеріальних або нематеріальних благ. Натомість корпоративний конфлікт має суб'єктивний характер і напряду залежить від дій суб'єктів корпоративних правовідносин.

На підставі викладеного, вважаємо, що категорії «конфлікт інтересів» та «корпоративний конфлікт» є різними, проте взаємопов'язаними, правовими категоріями. Зокрема, їх відмінність полягає в наступному.

По-перше, залежно від суб'єктного складу – суб'єктами корпоративного конфлікту є виключно суб'єкти корпоративних відносин, в той час як конфлікт інтересів може виникнути в будь-якого суб'єкта (і цивільно-правових, і господарсько-правових, та інших правових відносин), в тому числі й суб'єктів корпоративних відносин.

По-друге, залежно від кола осіб конфліктної ситуації, зазначимо, що корпоративний конфлікт виникає як мінімум між двома (чи більше) особами, тобто є виключно міжособистісним. Натомість конфлікт інтересів може мати як міжособистісний, так і внутрішньоособистісний характер.

По-третє, за характером розвитку, корпоративний конфлікт має антагоністичний, яскраво виражений, характер та пов'язаний з активними діями його сторін, що пов'язано із захистом ними

власного суб'єктивного корпоративного права. В протизагу вказаному, конфлікт інтересів може мати прихований характер, коли сторони знаходяться в стані вичікування, що не пов'язано з їх активними діями.

По-четверте, за об'єктом захисту, в корпоративному конфлікті відповідним об'єктом визнається суб'єктивне корпоративне право з його правомочностями. В свою чергу, об'єктом захисту при конфлікті інтересів можна визнати законний інтерес суб'єктів корпоративних відносин.

По-п'яте, конфлікт інтересів є однією з причин виникнення корпоративного конфлікту, оскільки акціонери мають, в загальному випадку, різну мету та інтереси стосовно до товариства і стосовно один до одного. Такого роду конфлікт інтересів учасників корпорації, у випадку відсутності механізмів їх доцільного поєднання і впорядкування, може призвести до «корпоративних конфліктів».

1. Агеев А. Б. *Создание современной системы корпоративного управления в акционерных обществах : вопросы теории и практики* / А. Б. Агеев. – М. : Волтерс Клувер, 2010. – 288 с.
2. Блэк Б. *Правовое регулирование ответственности членов органов управления : анализ мировой практики* / Бернард Блэк и др. – М. : Альпина Паблшерз, 2010. – 334 с.
3. Венедіктова І. В. *Методологічні засади охоронюваних законом інтересів у приватному праві : монографія* / І. В. Венедіктова. – Х. : Нове слово, 2011. – 260 с.
4. Вінник О. М. *Вступна стаття до монографії В. В. Ряботи // Рябота В. В. Захист прав акціонерів при злитті та поглинанні акціонерних товариств в Україні : монографія.* – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2007. – С. 4–15.
5. Вінник О. М. *Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04* / О. М. Вінник ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 631 с.
6. Гританс Я. М. *Корпоративные отношения: Правовое регулирование организационных форм* / Я. М. Гританс – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 160 с.

7. Дanelьян А. А. *Корпорация и корпоративные конфликты* / А. А. Дanelьян. – М. : Камерон, 2007. – 192 с.
8. Дедов Д. И. *Конфликт интересов* / Д. И. Дедов. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 288 с.
9. Камышанский В. П. *Ограничения права собственности: гражданско-правовой анализ: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03.* – М.: РГБ, 2003. – 357 с.
10. Малько А. В. *Законные интересы как правовая категория* / А. В. Малько, В. В. Субочев. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 359 с.
11. Малько А. В. *Субъективное право и законный интерес* / А. В. Малько // *Правоведение.* – 1998. - № 4. – С. 58–70.
12. Поваров Ю. С. *Акционерное право России : учеб.* / Ю. С. Поваров. – М. : Высшее образование ; Юрайт-Издат, 2009. – 660 с.
13. *Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI // Урядовий кур'єр.* – 05.09.2012. - № 159.
14. *Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 року № 18-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) // Офіційний вісник України.* – 2004. - № 50. – Ст. 3288.
15. *Управление и корпоративный контроль в акционерном обществе : практ. пособ.* / [Бакишинская В. Ю. и др.] ; Под ред. Е. П. Губина. М. Юристъ, 1999. – 247 с.
16. Шимбарева Е. В. *Корпоративные конфликты и контроль : гражданско-правовой аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / ФГАОУ ВПО «Южный федеральный университет».* – Ростов н/Д, 2010. – 30 с.

Жорнокуй Ю.М. Конфлікт інтересів та корпоративний конфлікт в акціонерних товариствах: до питання тлумачення понять

У статті проведено порівняльний аналіз категорій «конфлікт інтересів» і «корпоративний конфлікт». Звертається увага на взаємопов'язаність, проте різноплановість вказаних понять. Звертається увага, що конфлікт інтересів є однією з причин виникнення корпоративного конфлікту.

Ключові слова: конфлікт інтересів, корпоративний конфлікт, суб'єктивне корпоративне право, акціонер, акціонерне товариство.

Жорнокуй Ю.М. Конфликт интересов и корпоративный конфликт в акционерных обществах: к вопросу толкования понятий

В статье проведен сравнительный анализ категорий «конфликт интересов» и «корпоративный конфликт». Обращается внимание на взаимосвязанность, однако, разную плоскость указанных понятий. Обращается внимание, что конфликт интересов является одной из причин возникновения корпоративного конфликта.

Ключевые слова: конфликт интересов, корпоративный конфликт, субъективное корпоративное право, акционер, акционерное общество.

Zhornokuy Y.M. Conflict of interest and corporate conflict in joint stock companies: the question of the interpretation of concepts

Comparative analysis of categories «conflict of interests» and «corporate conflict» is realized in this article. Special attention is paid on interconnectivity, but different plane of stated categories. Attention is paid to conflict of interests is one of the reasons of corporate conflict origin.

Keywords: conflict of interests, corporate conflict, subjective corporate right, stockholder, joint-stock company.

Олійник О.С.

ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

УДК 347.4

Римське право є особливим та унікальним явищем в історії європейської культури, яке зберігає свою актуальність і сьогодні. Його вплив на законодавство багатьох західноєвропейських країн, здійснюваний або прямим запозиченням, або через сприйняття принципів цього права пояснюється загальнолюдським характером останнього. Значення римського приватного права проявляється у явищі його рецепції всіма європейськими країнами, тобто у відродженні, сприйнятті духу, ідей, головних засад і положень тією чи іншою цивілізацією на певному етапі її розвитку в контексті загального процесу циклічних ренесансів [1, с. 121]. Інтерес до нього пояснюється й тим, що попри значну кількість наукових праць і досліджень римського приватного права, воно здатне зберігати невичерпний потенціал для нових наукових досліджень. Творчість римських юристів здійснила великий вплив на подальший розвиток правової думки, що було обумовлено, як